

КО СУ БИЛИ ТРОЈАНЦИ?

Постављено питање не односи се толико на етничку или националну припадност становништва (наравно, беспредметно је говорити о таквој припадности у неком садашњем, модерном смислу) колико на језичку. Питање би, дакле, могло и да гласи: којим језиком су говорили становници древне Троје?

У недостатку већег броја доказа, нуде се различите теорије, од којих једна, по мом мишљењу, заслужује нарочиту пажњу. Наиме, то је лувијска позадина тројанске историје, могућност на коју је указивано још од двадесетих година 20. века. Свестан немогућности дефинитивне потврде једне овакве идеје (барем до откривања нових историјских извора), указао бих на поједине чињенице које ову теорију чине највероватнијом, а можда чак и нуде одговор на питање постављено у наслову.

Лувијци су били народ индоевропског порекла и говорили су језиком сродним хетитском. Лувијско становништво, према расположивим сазнањима, насељавало је знатан део западне и јужне Анатолије већ од 3. миленијума пре Христа, ако не и раније.

Велики број насеобина у западној Анатолији су управо Лувијци основали или обновили. Такве су, на пример, Апаса (каснији Ефес), Beucesultan и, можда, најимпресивнији од девет главних слојева Троје – Троја VI.

Најстарији назив за Троју познат Хетитима био је Вилуса, име које се први пут појављује у хетитским текстовима у лувијском облику Wilusiya, као претпоследње на листи 22 земље које су образовале Асуванску конфедерацију (Assuwa – можда каснији Асос). Последње име на листи је Taruisa и научници су већ од двадесетих година прошлог века приметили велику случност ових имена са грчким (W)ilios и Troia.¹ Идентификација Вилусе са Тројом, и језичка (Wilusa – [W]ilios) и географска (положај на далеком северозападу, односно у области класичне Троаде), данас се може сматрати прихваћеном. Нажалост, наша знања о историји Вилусе крајње су оскудна и фрагментарна.

Сребрна чинија непознатог порекла у Музеју Анкаре забележила је освајање места званог Tarwiza од стране цара Tudhaliya, што би се могло односити на освајање Taruise (и осталих земаља Асуванске конфедерације) од цара Тудхалије I/II (владао око 1400. године пре Христа).

Након помињања Wilusiya у Аналима Тудхалије I/II, земља Вилуса помиње се у сачуваним текстовима тек у уговору хетитског Муваталија II (око 1295-1272) и вилуског краља Алаксанду, највероватније потписаном око 1280. године, неких пет година пре битке код Кадеша. Муватали у преамбули овог споразума наводи:

---

¹ Güterbock 1986: Wilusa > *Wiluwa > *Wiluas > Wilios; Truisa > Truiya > Tröiē.

„Раније, када је мој предак Лабарна био освојио све земље Арзаве и земљу Вилуса, након тога је земља Арзава започела рат, и земља Вилуса је отпала од Хатија – али пошто је то давна прошлост, не знам од ког краља.“

Није сигурно о којим догађајима је овде реч, можда управо о оним из времена Тудхалије, а можда и о неким каснијим. Зна се, на пример, да је, након изненадне смрти Шупилулијуме (1350-1322) а затим и његовог сина Арнуванде II (1322-1321, обојица умрли од куге коју су Хетитима донели египатски заробљеници), на хетитски престо дошао Арнувандин брат, Муришилиш (1321-1295). Арзавски краљ Ухазити, некадашњи савезник Шупилулијуме, сада се био окренуо против Хетита и склопио савез с краљем Ахијаве (Ahhiyawa – краљевство у Грчкој, можда баш ахајска Микена). Муришилиш је, међутим, изашао као победник из овог сукоба, освојивши град Апасу (мада није успео да зароби Ухазитија, који се склонио на оближња острва, највероватније под ахајском контролом, где ће и умрети).

Муватали II (1295-1272), преокупиран пословима у Сирији и плановима према Египту, вероватно је био спреман на уступке према Ахајцима у западној Анатолији. Можда се у том смислу појављује фрагментарни текст који се односи на Тархунтасу, Миру и Ахијаву, а можда и одређује границе територије коју у Анатолији контролишу Ахајци?

Име вилуског краља с којим је Муватали склопио споразум је лувијског (можда и лидијског) облика – Алаксанду (грч. Александар, што неодољиво подсећа на тројанског принца из Хомерове Илијаде). Сачувана су нам још само два лична имена из Вилусе: Кукуни (Kukkuni, Алаксандуов претходник) и Валму (Walmu), за која нема дефинитивне потврде о њиховом лувијском пореклу. Стога и не располажемо довољним доказима да су Тројанци говорили лувијским језиком. Откриће хијероглифског печата у Троји VIIb, из 1995. године, користан је прилог у том правцу, али још увек недовољан за дефинитивну потврду тезе.

Поменути Валму био је, у непознатим околностима, уклоњен са свога престола у Вилуси. Побегло је из земље и нашао се у заточеништву у Милавати (лувијска Milawata – највероватније каснији Милет). Након смрти краља Милавате, оца који је био непријатељски расположен према Хетитима, син је био прохетитски орјентисан. Цар Тудхалија IV (1237-1209) сада тражи од новог милаватског краља да му овај пошаље Валму, како би га поново поставио на престо Вилусе. Ово је последњи хетитски помен Вилусе, и не зна се да ли је Валму заиста повратио престо.

Значајан је, међутим, историјски контекст поменутих догађаја: краљ са северозапада Анатолије (из Троје) био је свргнут с престола, у шта је вероватно био умешан и краљ Ахијаве, односно микенске Грчке. Овде се може навести и коментар Тудхалијиног оца Хатушилиша III (1267-1237) у тзв. Tawagalawa писму упућеном краљу Ахијаве, где овога упозорава да су његове активности у односу на Вилусу биле могућа провокација за рат. Постоји још једна информација, из Милавата писма, да је арзавски Пијамараду (Piyaamaradu), свакако повезан с Ахајцима, у једном тренутку био напао и окупирао земљу Вилусу.

Наведени догађаји припадају другој половини 13. века пре Христа. Можда је то позадина војног конфликта који је у Хомеровом делу приказан као десетогодишњи сукоб ахајских Грка и Тројанаца?

Каква год била права истина, сложена политичка сцена на западу Мале Азије крајем 13. века пре Христа имала је велики број актера, где су се, уз ахајске и хетитске, преплитали и интереси лувијских земаља. Уколико у ове последње укључимо и Вилусу (односно Троју), добијамо и одговор на питање с почетка текста.

На крају, уз осврт на Хомеров податак о саставу тројанске војске:

„... јер им говор и језик не беше једнак у свију,
језик им беше мешовит, са различних били су страна“

(Илијада, IV, 437-8, превод Милош Н. Ђурић)

можемо закључити да постоји велика вероватноћа да је језик који се у тој војсци највише чуо био управо – лувијски.

У Нишу, децембра 2015. године

ЛИТЕРАТУРА:

The Luwians, edited by H. Craig Melchert, Brill – Leiden – Boston, 2003.

The Hittites and Their World, by Billie Jean Collins, Atlanta, 2007.

Iron Age Hieroglyphic Luwian Inscriptions, by Annick Payne, edited by H. Craig Melchert, Atlanta, Georgia, 2012.

Хомер, Илијада, превео Милош Н. Ђурић, Београд, 2002.